

Сельское хозяйство и обработка важнейших его продуктов / [под ред. В. Я. Добровлянского, А. В. Ключарева и др.]. – СПб., 1904. – Т. IV. – 745 с. 22. Российский государственный исторический архив, г. Санкт-Петербург, ф. 18, оп. 4, д. 923, 229 л. 23. Там само, ф. 207, оп. 1, д. 20, 256 л. 24. Там само, ф. 219, оп. 1, д. 5946, 280 л. 25. Там само, ф. 219, оп. 1, д. 6104, 155 арк. 26. Фабрично-заводская промышленность по Полтавской губернии. – Полтава, 1905. – 219 с. 27. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 532, спр. 181, 101 арк. 28. Там само, ф. 442, оп. 532, спр. 202, 72 арк. 29. Там само, ф. 575, оп. 1, спр. 183, 276 арк. 30. Черниговская земская неделя. – 1914. – № 7. – 14 февраля.

Николай Москалюк

ТАБАЧНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ УКРАИНСКИХ ГУБЕРНИЙ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX В.

Статья посвящена ключевым проблемам исследования особенностей табачной промышленности украинских губерний Российской империи во второй половине XIX – начале XX в.

Ключевые слова: табачная промышленность, губерния, Российская империя, торговля, промышленное развитие.

Mykola Moskalyuk

TOBACCO INDUSTRY OF UKRAINIAN PROVINCES OF RUSSIAN EMPIRE IN THE SECOND HALF OF THE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

The article is devoted to the key problems of research of features of tobacco industry of the Ukrainian provinces of the Russian empire in the second half of the 19th – early 20th centuries.

Key words: tobacco industry, province, Russian empire, trade, industrial development.

УДК 94(477)

Надія Шкільняк

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЬКОЇ ТОРГІВЛІ ВОЛИНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

У статті досліджено основні тенденції розвитку міської торгівлі Волині, проаналізовано процеси, що впливали на зростання міст Волинської губернії в другій половині XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: міська торгівля, Волинь, міста, торговельно-економічні відносини, економіка.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що науковий інтерес до проблем вітчизняної економічної історії, в тому числі Волині, визначається необхідністю осмислення нашого минулого та врахування досвіду в розвитку внутрішньої і зовнішньої торгівлі у контексті сучасного державотворення в Україні.

Мета дослідження полягає в дослідженні торговельно-економічних відносин Волині в другій половині XIX – на початку XX ст. Завдання дослідження полягають у виявленні механізму та особливостей розкриття складного процесу становлення та розвитку торговельно-економічних відносин міст волинського регіону.

Історіографічний доробок досліджуваної проблематики досить істотний. Під різним кутом зору нею займалися як дослідники XIX – початку XX ст., так і вчені радянської доби, зарубіжні історики, а також сучасні українські краєзнавці та історики. У роботах Г. Діхтяра, І. Гуржія, Б. Кругляка, присвячених розвитку внутрішньої торгівлі в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст., підкреслюється роль нових форм постійної торгівлі, які нарівні з гуртовими дозволяли займатися і гуртово-роздрібними, а також роздрібними операціями [7, с. 99–100; 10, с. 95–131; 14, с. 58–59].

Сучасний стан української історичної науки свідчить про те, що, незважаючи на певні серйозні здобутки учених, поза межами наукових досліджень, залишається чимало важливих нерозв'язаних проблем. Зокрема, це питання особливостей розвитку міської торгівлі Волині в другій половині XIX – на початку XX ст.

У розвитку економіки міст Волині у другій половині XIX – на початку XX ст. торгівля продовжувала зберігати свої провідні позиції. Однак впродовж цього часу відбулися зміни у співвідношенні окремих форм торгівлі на користь стаціонарної. З'явилися принципово нові за характером заклади торгівлі – універсальні магазини, виставки, крамниці споживчої кооперації. Саме міста, передусім найбільші – Житомир, Луцьк, Рівне, впливали на формування ринкових відносин у всьому регіоні через появу в них нових торговельних підприємств – торгових домів, фірм, гуртових складів. У досліджуваний період відбулися певні зміни у географії розміщення визначних

осередків торгівлі. Сформована у 70–90-ті рр. XIX ст. мережа залізниць призвела до зростання ролі нових торговельних центрів та водночас до занепаду колишніх.

Для задоволення щоденних потреб міського населення в містах і містечках збиралися базари, на яких продавалися продукти харчування. Зростання їх мережі в 60-90-х рр. було пов'язано з розвитком промисловості та зростанням міст. Міська торгівля на Волині розвивалася в трьох основних формах: базарній, ярмарковій та стаціонарній.

Найдавнішою формою організації торгівлі в містах та містечках Волині були базари. За усталеною традицією в другій половині XIX ст. базари в містах Волині проводилися щотижня по вихідних днях, а подекуди й у святкові (як, наприклад, в Кременці, Новограді-Волинському, Острозі). У Рівному та Ковелі вже в 60-і рр. XIX ст. базарних днів було два на тиждень, у Житомирі – 3, а в Старокостянтинові вони функціонували щоденно [32, с. 1–35]. В подальшому у всіх волинських містах кількість базарних днів зростала.

Незважаючи на незначні обсяги торговельних операцій, які здійснювалися на міських базарах, тут відбувався безпосередній обмін: все, що привозилося з навколишньої округи тут же продавалося. Зазвичай, це були продукти харчування з коротким терміном реалізації, продукція ремісників, частково промислові товари. Зростання в містах кількості торгових площ, де проводилися базари, також свідчить про розширення цієї форми торгівлі. Якщо в середині XIX ст. кожне волинське місто мало по одній торговій площі, то на початку XX ст. – не менше двох, а найбільше їх нараховувалося в Житомирі (7), Ковелі (6), Луцьку (5) [6, с.534]. У Житомирі торгівля велася на Сінному та Житньому ринках, а для збуту кустарних виробів відводився спеціальний базар на Путятинській площі [13, с. 122]. На трьох міських базарах велася торгівля і в Новограді-Волинському. Головний із них знаходився на Соборній площі, на якій торгували м'ясом, рибою, молочними і рибними продуктами, фруктами і овочами. На Сінній площі велася жвава торгівля худобою і фуражем, а на Кінній – періодично влаштовувалися ярмарки [12, с. 21].

Переважна більшість міських ярмарків на Волині в другій половині XIX – на початку XX ст. були роздрібними і залишалися одноденними, а за обсягами торговельних обсягів майже нічим не відрізнялися від торговельних операцій, які проводилися у звичайні базарні дні. Наприклад, впродовж 80-х рр. XIX — початку XX ст. обсяги торговельних операцій на міських ярмарках не перевищували 1 – 1,5 тис. крб. [11, с. 314; 234, с. 125].

Зростала чисельність і щорічних гуртових багатоденних ярмарків. Так, якщо на початку 60-х рр. XIX ст. один чотиритижневий ярмарок проводився в Дубно, а з 1865 р. три десятиденних ярмарки почали функціонувати в Житомирі, то на початку XX ст. з'явилися ще один чотиритижневий ярмарок в Дубно, по два двотижневих – в Ковелі та Старокостянтинові, один тижневий (хмільний) – в Житомирі [5, с. 63; 7, с. 111; 4, с. 434; 21, с. 264]. Однак найбільш поширеними на Волині залишалися роздрібні ярмарки.

У другій половині XIX – на початку XX ст. на ярмаркову і базарну форми торгівлі в містах Волині продовжували впливати такі чинники як географічне розміщення того чи іншого міського поселення, наявність шляхів сполучення тощо. У 60–80-і рр. XIX ст. важливу роль в міській торгівлі відігравали насамперед шосейні і водні шляхи сполучення. Наявність зручних шляхів сполучення дозволила таким містам, як Кременець, Новоград-Волинський, Острог, Старокостянтинів у 60–70-і рр. XIX ст. зайняти провідні позиції в гуртовій торгівлі на Волині. При цьому вони орієнтувалися на торгіві зносини з Царством Польським, Австро-Угорщиною, Пруссією, а також із Одесою. Найбільші обороти цих міст були пов'язані з торгівлею хлібом, цукром, лісом, спиртом тощо [32, с. 18, 22, 28].

Головну роль у внутрішній торгівлі на Волині у 60–80-х рр. XIX ст. відігравав губернський центр. У цей час найбільш поширеними предметами продажу на житомирських базарах та ярмарках виступали зерно, борошно, лісні будівельні матеріали тощо. Найбільші цукрові заводи Київської і Волинської губерній мали тут свої великі склади, звідки цукор поступав до рук дрібних торговців і розвозився в інші місцевості [32, с. 4].

Окрім Житомира, значними торговельними хлібними центрами на Волині у 60–80-х рр. XX ст. виступали повітові міста Луцьк, Острог і Дубно, а також містечка Корець Новоград-Волинського та Устилуг Володимир-Волинського повітів [33, с. 236].

Велике значення для розвитку торгівлі мала поява залізниць, яка зробила товарообіг значно дешевше і швидше. Внаслідок цього фактично зникло чумаки. Більшість з тих, хто накопичував капітали, займаючись чумацьким промислом, вкладали їх в організацію промислових підприємств або торгових фірм. Залізничні станції перетворилися на торгові центри. Дрібні торговці-посередники засновували тут свої контори і закуповували у селян товари, на які був попит в місті. Одночасно вони продавали те, що було потрібно селянам. Внаслідок цього село все більше втягувалося у товарно-грошові відносини, ставало частиною структури ринкової економіки.

У 80–90-і рр. XIX ст. частина колишніх торгівельних центрів Волині, які залишилися осторонь залізниць, втратила своє значення, а інші, отримавши залізничне сполучення, інтенсивно розвивалися. Залізниці не лише залучали до товарного обігу все більші маси сільськогосподарської і хлібної продукції, а й різко змінили налагоджені шляхи постачання ринків [17, с. 129].

Так, через відсутність, або досить пізню появу залізничної колії поступово втратили свої провідні позиції в торгівлі Острог, Новоград-Волинський, Старокостянтинів, Кременець. І навіть на обсягах торгівлі губерньського центру негативно позначилася довготривала відсутність залізничного сполучення. Адже з появою залізниць відпадала потреба у функціонуванні тут гуртових ярмарків.

Новий вид транспорту спрощував доставку товарів від виробника безпосередньо до споживача. Так, за 1894–1895 рр. лише до Дубно залізницею привезено 861432 пудів різних вантажів [9, арк. 74]. А в 1898 р. через станцію Здолбунів відправлено 542929 пудів, а прибуло 1262373 пудів вантажів. Найбільші обсяги товарних перевезень пов'язано з пшеничним борошном і лісовими будівельними матеріалами [30, арк. 61, 61 зв.].

Залізничне сполучення, яке зв'язувало між собою низку населених пунктів Волинської губернії, прискорило поширення постійних форм торгівлі у її містах, зокрема, магазинно-крамничну. Хоча подібні торгові заклади були відомі в містах краю і в середині XIX ст., найбільшого поширення вони починають набувати з 80-х рр. XIX ст. На даний час в своїх спостереженнях А. Забелін вказував на таку характерну деталь: «...в містах Волинської губернії вражає маса крамничок, а втім рідко в якій товару набереться більш ніж на 100 рублів» [11, с. 314].

Найбільше постійних торгових закладів функціонувало в містах з найвищими демографічними показниками, і в першу чергу в тих, де проживало найбільше потенційно заможних покупців із числа дворян, чиновників тощо. Це, передусім, стосується губерньського центру Волині, а також повітового м. Рівне. Стаціонарна торгівля успішно розвивалася і на залізничних станціях. Так, у Здолбуніві в 1903 р. функціонував 31 торговий заклад, а поблизу вокзалу збиралися щоденні базари, на які місцеві селяни, а також чеські колоністи з навколишньої округи, привозили на продаж продукти харчування [31, арк. 7, 93]. На початку XX ст. його торгівельні обороти вже перевищували 100 тис. крб., що дозволило за показниками домінувати над повітовим центром – Острогом [31, арк. 93]. Здолбунів продовжував швидко розвиватися, незважаючи на близькість такого значного торгівельного центру як Рівне.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. стаціонарна торгівля тісно пов'язувалося із базарною, доповнюючи одна одну. Міські базари в цей час проводяться значно частіше (тричі на тиждень, а подекуди й щодня), а на базарних площах відкриваються крамниці, з'являються рундуки, столи, з яких велася торгівля продуктами харчування та фабричними виробами [3, с. 22].

У другій половині XIX – на початку XX ст., з'являються нові форми постійної торгівлі, які нарівні з гуртовими дозволяли займатися і гуртово-роздрібними, а також роздрібними операціями [10, с. 95–131; 7, с. 99–100; 14, с. 58–59]. Поява гастрономів і універмагів, торгівельних фірм і приміщень сільськогосподарських виставок та бірж – усе це стало характерним для найбільших торгових міст Волині, насамперед на початку XX ст. Передусім, це стосується Житомира та Рівного. За підрахунками Т. Лазанської, у Житомирі впродовж XIX ст. не існувало жодного торгівельного закладу [16, с. 28, 30]. Проте в 1905 р. їх вже діяло 10 [23, с. 51–53]. Згідно з даними «Сборника сведений действующих в России торговых домах», на 1912 р. торгівельних закладів у містах Волині нараховувалося 55, а в 1914 р., за підрахунками Б. Кругляка, їх вже нараховувалося 59, що становило 35 % від загальної кількості по губернії [1, с. 79–285; 14, с. 68].

Прискорене зростання Рівного як важливого торгового центру Волині спонукало саме тут у 1910 р. відкрити товарну біржу. Аргументуючи перед волинським губернатором необхідність її відкриття, керуючий Рівненським відділенням державного банку наголошував: «Необхідне місце, де б торговці могли отримувати дані про ціни на товари, про місця збуту їх і обговорювати інші комерційні питання. Фактично біржа і тепер уже існує, але вона не має приміщення і є натовпом євреїв, які штовхаються на вулицях» [29, арк. 4].

Упродовж 60–90-х рр. все більше змінювалися форми торгівлі. Зростання міст і міського населення спричинило поступову заміну базарів стаціонарною торгівлею через магазини і магазини. Стаціонарна торгівля зосереджувалася у великих промислових центрах, у яких виникали сотні магазинів і крамниць. Нові торгові заклади створювалися і поза містами – у фабрично-заводських поселеннях, інших населених пунктах. Мережа магазинів формувалася стихійно, відповідно до вимог задоволення попиту населення. Головне місце в асортименті займали фабрично-заводські товари.

Однак поживавлення внутрішньої торгівлі в Наддніпрянській Україні збагачувало центральні російські губернії, оскільки саме звідти надходила більшість промислових товарів. Українське населення було змушене купувати російські промислові товари (в основному виготовлені з

української сировини) за завищеними цінами. Таким чином, українці фінансували розвиток промисловості в центрі імперії.

Питома вага традиційних українських ярмарків у загальному товарообороті зменшувалася. Замість торгівлі сільськогосподарськими продуктами і кустарними виробами, як раніше, набув розповсюдження оптовий продаж за зразками. Внаслідок цього ярмаркова торгівля набула характеру біржових операцій [22, с.14].

У розвитку внутрішньої торгівлі на Волині, зумовленому соціально-економічними змінами 60-90-х рр. XIX ст. важливу роль відігравали і магнатські господарства краю. Погоджуючись із висновками В. Павлюка про те, що магнатерія Волині в умовах розвитку ринкових відносин у другій половині XIX ст. перетворювала свої господарства на капіталістичні економії і виробляла продукцію для ринку, варто наголосити, що її реалізація через ярмарково-базарну мережу, зазвичай, відбувалася в містах [18, с. 106]. Саме тут поміщики продавали сільськогосподарську продукцію і промислові товари і водночас закуповували гуртом сировину для своїх заводів і фабрик.

У цьому зв'язку дієвою формою стаціонарної торгівлі, у якій активну участь брали місцеві поміщики, наприкінці XIX – на початку XX ст. являлася виставкова торгівля. На сільськогосподарських і промислових виставках, які, зазвичай, організовувалися в містах, експонувалися зразки продукції, з якими могли ознайомитися потенційні покупці, а при потребі і придбати потрібний товар. Хоча поширення така форма торгівлі в містах Волині не набула, однак відомо, що на початку XX ст. в Житомирі і Луцьку діяли філії найбільшої на Правобережній Україні виставки у Бердичеві, а в Кременці – продуктів садівництва і бджільництва. У 1912 р. в Житомирі відкрито самостійну виставку продукції землеробства, тваринництва, хмелярства тощо [15, с. 126–129].

Близькість кордону з Австро-Угорщиною визначала основні напрямки зовнішньої торгівлі Волинської губернії, у якій основну роль відігравали такі містечка, як Радзивилів Кременецького та Волочиськ Старокостянтинівського повітів. Функціонування у цих населених пунктах найбільших державних митниць на Волині позитивно позначилося на їх торгівлі, особливо після того, як в 70-і рр. XIX ст. залізнична колія з'єднала їх із внутрішніми регіонами підросійської України, а також із західноукраїнськими землями у складі Австро-Угорщини. Ось як описував Радзивилів у 70-і рр. XIX ст. Т. Стецький: «...вже на його околицях помітний значний рух подорожніх, які рухалися в напрямку митниці, а в самому містечку він видавався ще більшим: хто перепаковував товари з возів на вози, а хто вже починав торгувати з подорожніми, що прибули до Росії» [2, с. 193].

У 1881 р. у Радзивиліві нараховувалося 162 крамниці, щотижня збиралися великі базари, 6 разів на рік проводилися одноденні ярмарки [25, арк. 57 зв.]. Найбільш значні обсяги зовнішньоторгівельних операцій здійснювалися через Радзивилів на початку XX ст. Так, у 1905 р. через митницю вивезено товарів на суму більше 5 млн крб., а ввезено на 2,67 млн крб. Через шість років, у 1911 р. торгівельні операції з експорту зросли на 1 млн крб., а з імпорту – на 2,5 млн крб. [20, с. 86; 27, арк. 57 зв.].

Проте першість із зовнішньоторгівельних операціях утримувала митниця у Волочиську, через яку, на початку XX ст., вивозили товарів на суму більше 20 млн. руб. і ввозили більш, ніж на 10 млн крб. [21, с. 86]. Основними експортними товарами, що проходили через найбільші волинські митниці, залишалися хліб, шерсть, худоба, цукор. Ввезені товари з-за кордону в основному були промислової групи (сільськогосподарські машини, обладнання для залізниць тощо) [11, с. 322; 28, арк. 57 зв.].

Основну роль міста Волині на початку XX ст. продовжували відігравати насамперед у внутрішній торгівлі губернії, при цьому поширюючи свої торгівельні операції і на низку інших регіонів України, а також царської Росії. Так, анкетні дані міських торговців Волинської губернії, які в 1911–1914 рр. бажали отримати кредити в Ковельському відділенні Російського торгово-промислового банку для розвитку своєї справи, свідчать про те, що переважно мануфактурні, тютюнові, бакалійні, книжково-канцелярські товари вони завозили на Волинь із Києва, Москви, Петербурга, а також із Варшави, Любліна, Лодзі [8, арк. 5 зв., 19 зв., 36, 38].

Купецтво в пореформені роки зросла чисельно і збільшило свій вплив у суспільстві. Але через обмеження попередніх десятиліть українське купецтво залишалося в меншості, поступаючись кількісно і за впливом російським купцям.

У розвитку економіки волинських міст в другій половині XIX – на початку XX ст. торгівля продовжувала зберігати свої провідні позиції. Однак впродовж даного часу відбулися зміни у співвідношенні окремих форм торгівлі на користь стаціонарної. Сформована у 70–90-і рр. XIX ст. мережа залізниць призвела до зростання ролі нових торгівельних центрів, а також до занепаду деяких колишніх. Цілеспрямований потік товарообігу між поліською та лісостеповою частинами Волинської губернії дозволив тісніше їх об'єднати у єдине економічне ціле, а торгівельні зв'язки волинських міст з іншими регіонами України внесли свій вклад у формування всеукраїнського

ринку. Водночас торгівельні зносини міст Волині з центральними губерніями царської Росії та Царством Польським прискорювали інтегрування української економіки у загальноімперську. У зовнішніх торгівельних зносинах міста Волині тяжіли до ринків Східної Галичини у складі Австро-Угорщини, що диктувалося географічним положенням Волинської губернії.

Список використаних джерел

1. Сборник сведений о действующих в России торговых домах. – СПб., 1912. – 454 с.
2. Stecki T. J. Wolyn pod wzgledem statystycznym, historycznym i archeologicznym: Ser. 2-ga / T. J. Stecki. – Lwow, 1871. – 472 s.
3. Вержбицкий Т. И. Краткое описание города Житомира / Т. И. Вержбицкий. – Житомир, 1887. – 28 с.
4. Весь Юго-Западный край. Справочная книга торгово-промышленных и фабрично-заводских предприятий, административных учреждений и крупного землевладения в губерниях Киевской, Волынской и Подольской. – К., 1907. – 645 с.
5. Воронин А. Записка о владельческих городах и местечках Юго-Западного края / А. Воронин. – К., 1869. – Ч. 1. – 140 с.
6. Города России в 1910 году. – СПб.: Центр. статист. ком. МВД, 1914. – 1158 с.
7. Гуржий І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років ХІХ ст. / І. О. Гуржий. – К.: Наук. думка, 1968. – 188 с.
8. Держархів Волинської обл., ф. 395, оп.1, спр.1.
9. Держархів Рівненської обл., ф. 359, оп. 1, спр. 1.
10. Дихтяр Г. А. Внутренняя торговля в дореволюционной России / Г. А. Дихтяр. – М.: Изд-во Акад. наук СССР. – 236 с.
11. Забелин А. Военно-статистическое обозрение Волынской губернии / А. Забелин. – К., 1887. – Ч. 1. – 365 с.
12. Історія Волині: З найдавніших часів до наших днів / [О. Г. Михайлюк (відп. ред.), Я. Н. Димнич, М. М. Кучінко та ін.]. – Львів: Вища шк., 1988. – 480 с.
13. Коган Л. Г. На рубеже столетий (Новоград-Волынский в конце ХІХ – начале ХХ ст. / Л. Г. Коган // Звягель древній і вічно молодий. Тези Всеукр. наук.-краєзн. конф. – Новоград-Волинський, 1995. – С. 20–21.
14. Кругляк Б. А. Внутренняя торговля в России в конце ХІХ – начале ХХ века на материалах Украины / Б. А. Кругляк. – Самара: Самарский университет, 1992. – 191 с.
15. Кругляк Б. А. Торговельна буржуазія в Україні (60-ті роки ХІХ ст. – 1914 р.) / Б. А. Кругляк // Український історичний журнал. – 1994. – № 6. – С. 72–81.
16. Лазанська Т. І. Торговельні дома України на рубежі двох століть (1892–1914 рр.) / Т. І. Лазанська // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – К., 2001. – Вип. II. – С. 24–41.
17. Лященко П. И. История народного хозяйства СССР. Капитализм / П. И. Лященко. – М.: Госуд. изд-во полит. литературы, 1956. – Т. 2. – 728 с.
18. Павлюк В. В. Магнатерія Волині в умовах розвитку ринкових відносин у другій половині ХІХ ст. / В. В. Павлюк // Український історичний журнал. – 2000. – № 1. – С. 102–108.
19. Памятная книжка Волынской губернии за 1886 год. – Житомир: Изд. губерnsk. статист. ком., 1885. – 78 с.
20. Памятная книжка Волынской губернии на 1907 год: Изд. губерnsk. статист. ком., 1906. – 183 с.
21. Памятная книжка Волынской губернии на 1911 год. – Житомир: Изд. губерnsk. статист. ком., 1910. – 620 с.
22. Прищеп О. П. Міста Волині в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / О.П. Прищеп. – Чернівці, 2003. – 20 с.
23. Указатель действующих в Российской империи акционерных предприятий и торговых домов. – СПб., 1905. – Т. 2. – 783 с.
24. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДАК України), ф. 442, оп. 44, спр. 437.
25. ЦДАК України, ф. 442, оп. 549, спр. 43.
26. Там само, оп. 627, спр. 65.
27. Там само, оп. 636, спр. 391.
28. Там само, оп. 638, спр. 155.
29. Там само, оп. 639, спр. 608.
30. Там само, оп. 651, спр. 243.
31. Там само, оп. 653, спр. 121.
32. Экономическое состояние городских поселений Европейской России в 1861–62 гг. – СПб., 1863. – Ч. 1. – VIII. Волынская губерния. – 35 с.
33. Янсон Ю. Хлебная торговля на Волыни / Ю. Янсон. – СПб., 1870. – 285 с.

Надежда Шкільняк

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ГОРОДСКОГО ТОРГОВЛИ ВОЛЫНИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХІХ – НАЧАЛЕ ХХ СТ.

В статье исследованы основные тенденции развития городской торговли Волыни, проанализированы процессы, которые влияли на рост городов Волынской губернии во второй половине ХІХ – начале ХХ вв.

Ключевые слова: городская торговля, Волынь, города, торгово-экономические отношения, экономика.

Nadija Shkilnyak

URBAN TRENDS TRADING VOLYN IN THE LATE ХІХ – EARLY ХХ CENTURY

In the article the major trends in urban trade Volyn, analyzed the processes affecting the growth of cities in Volyn province in second half ХІХ – early ХХ century.

Keywords: urban trade, Volyn, cities, trade and economic relations, economy.